

Реформи: зміни на шляху до Європейського Союзу

**FIGHT
FOR
RIGHT**

**FIGHT
FOR RIGHT**

Авторка: **Ольга Хіцевич**
Редакторка: **Ірина Федорович**
Коректорка: **Анна Ліщинська**
Дизайн: **Макс Афанасьєв**

Ця публікація підготовлена громадською організацією людей з інвалідністю Fight For Right за підтримки Міжнародної фундації виборчих систем (IFES). Будь-які думки, висловлені тут, належать авторам і не обов'язково відображають погляди IFES.

Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена в будь-якій формі або будь-якими засобами, електронними чи механічними без письмового дозволу ГО Fight For Right.

Звернутися за підтримкою:

info@ffr.org.ua

Про діяльність «Fight For Right»

[Дізнатися більше](#)

Підтримати фінансово евакуацію людей з інвалідністю

[Задонатити](#)

Україна потребує реформ. Сьогодні, коли ми боремося з зовнішнім ворогом, який хоче не допустити проєвропейського шляху та нашого самостійного розвитку без нав'язливого наративу радянських устоїв та правил, у нас є ворог всередині – і це брак реформ. А також застаріла модель існування державних інституцій та державних органів влади.

Усвідомивши та прийнявши позицію руху в напрямку до ЄС, Україна має провести ряд реформ, щоб відповідати вимогам і стандартам європейських країн. Це означає врахування стандартів прав людини, недискримінації та інклюзії. Лише так можливо створити умови для реалізації прав людини для всіх, включно з людьми з інвалідністю, та побудувати справді безбар'єрне суспільство.

Прагнучи змін, Україна повинна враховувати досвід країн Європейського Союзу, де існує чітка вертикаль чинного законодавства: у кожній країні воно «налаштоване» відповідно до мінімальних вимог Директиви, ухваленої ЄС в тій чи іншій галузі.

Європейська модель суспільства з акцентом на інклюзію та гарантування прав людей з інвалідністю ґрунтується на тому, що кожна з ухвлених / чинних Директив ЄС наразі вміщує основні принципи, наведені у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (далі – Конвенція).

До складу законодавчої бази ЄС у галузі доступності та прав людей з інвалідністю входять такі інструменти, як:

- [Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю](#) (ратифікована Україною);
- [Директива Ради 2019/882/ЄС про вимоги доступності для продуктів і послуг](#);
- [Директива Ради 2016/2102/ЄС про доступність вебсайтів та мобільних додатків органів державної влади](#) (імплементована Україною);

- [Директива Ради 2017/1564/ЄС про деякі дозволені види використання певних творів та інших об'єктів, що охороняються авторським правом і суміжними правами, в інтересах незрячих людей, людей з порушеннями зору або іншим чином обмежених у здатності сприймати друковану інформацію](#);
- [Директива Ради 2000/78/ЄС про встановлення загальних рамок для однакового ставлення у сфері зайнятості та професійної діяльності](#) (частково імплементована Україною);
- [Стратегія захисту прав людей з інвалідністю на 2021-2030 роки](#).

Ці інструменти мають на меті створити інклюзивне суспільство, де люди з інвалідністю мали б рівні права та реальні можливості їх реалізації у всіх сферах життя¹.

Принципи, закладені в Директивах, базуються на основних принципах Конвенції: саме Конвенція є ключовою базою для розвитку законодавчої бази ЄС і має стати, врешті, дороговказом і для України.

Адже ми досі використовуємо застарілий підхід, коли питання економічних, соціальних, культурних прав та все, що стосується окремих спільнот, вирішуються абияк: лише за наявності зайвого часу на це та без реальної участі цих спільнот – як це не змінюється роками, коли йдеться про права людей з інвалідністю.

Саме тому сьогодні, інтегруючись до ЄС, ми маємо всі можливості, щоб використати свій шанс на здійснення реформ і подолання бар'єрів там, де вони вросли корінням у застарілу систему стандартів.

Україна має брати за основу приклад європейських країн у проведенні реформ з кількох причин:

По-перше, Європейський Союз визнаний світовим лідером у гармонізації та розробці законодавства, спрямованого на захист

¹ У Додатку 1 наведено короткий опис тих документів, на яких базується європейське законодавство щодо доступності та гарантування прав людини для людей з інвалідністю, що їх Україна повинна враховувати при впровадженні реформ.

прав людей з інвалідністю. ЄС звертає велику увагу на рівний доступ, недискримінацію та інклюзивність для всіх громадян/-ок, зокрема для людей з інвалідністю. Це дозволить Україні використовувати накопичений досвід та передові практики для покращення своєї законодавчої бази й реалізації стратегій у сфері прав людей з інвалідністю.

По-друге, вступ України до ЄС передбачає узгодження її законодавства з нормами ЄС, зокрема й законодавства про доступність та права людей з інвалідністю. Це означає, що українські закони та політики мусять відповідати вимогам ЄС щодо доступності та інклюзії людей з інвалідністю. І врешті, дозволить Україні забезпечити відповідні стандарти та забезпечити реалізацію прав людей з інвалідністю на рівні, який є мінімальним для країн-членкинь ЄС.

У 2014 році була підписана [Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони](#) (далі – Угода). Основним принципом укладеної Угоди є **«Повага до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод...»** (стаття 2 Угоди).

Згідно з умовами, передбаченими Угодою, щоб стати повноправним членом ЄС, Україна має провести ряд реформ, зокрема в соціальній та інших сферах.

Однак у [висновку Європейської комісії від 17.06.2022 року](#) зазначено, що попри всі позитивні шляхи розвитку в соціальній сфері, які Україна пододала з 2014 року, залишаються негативні аспекти, які потребують якнайшвидшого розв'язання, а саме:

- Україна має один з найвищих показників інституалізації дітей у світі (близько 1,5 % від загальної кількості дітей);
- підтримка людей з інвалідністю (близько 6 % населення) досі не супроводжується достатнім забезпеченням ресурсами, як і не впроваджений процес деінституціоналізації для переходу до надання послуг на рівні громади.

Докладніше умови, що пов'язані з питаннями соціального захисту – в Додатку 2.

Аналіз Угоди про Асоціацію та стандартів ЄС показує, що Україні потрібно:

- реформувати сферу надання послуг / сферу зайнятості / систему надання медичних послуг / модернізувати та поліпшити освітню систему, зокрема щодо інклюзивної освіти / розвинути інфраструктуру / популяризувати спорт та фізичну культуру тощо;
- адаптувати власну законодавчу базу та політики до стандартів ЄС у галузі доступності та прав людей з інвалідністю;
- залучати громадянське суспільство до безпосередньої участі в обговореннях / наданні пропозицій та бачень, як це має бути на рівні «держава – споживачі послуг».

Саме зараз, коли Україна починає процес відбудови та проведення реформ, маємо звернути увагу на надважливий документ, затверджений та ухвалений Європейською комісією. Цим документом є [Стратегія захисту прав людей з інвалідністю на 2021-2030 роки](#) (далі – Стратегія).

Мета Стратегії полягає в тому, щоб люди з інвалідністю в Європі, незалежно від їхньої статі, расової або етнічної приналежності, релігії або переконань, віку або сексуальної орієнтації:

- могли користуватися своїми правами людини;
- мали рівні можливості;
- мали рівний доступ до участі в житті суспільства та економіки;
- були здатні вирішувати, де, як і з ким їм жити;
- могли вільно пересуватися Європейським Союзом, незалежно від їхніх потреб у підтримці;
- більше не зазнавали дискримінації.

Стратегія побудована в такий спосіб, щоб допомогти країнам-членам та інституціям ЄС у їхніх зусиллях щодо системної імплементації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю на національному рівні.

Нижче наведені основні завдання Стратегії, які Україна могла б уже враховувати, плануючи реформування свого законодавства. Це дозволить, з одного боку, виконати умови вступу до ЄС, а з іншого – нарешті імплементувати в українське законодавство та практику Конвенцію, стороною якої Україна стала ще у 2009 році.

У межах виконання Стратегії Європейська Комісія планує запровадити:

- A)** Європейське посвідчення людини з інвалідністю, яке буде визнаватися в усіх країнах-членках ЄС.
- B)** Пакет заходів, спрямований на покращення залучення людей з інвалідністю до ринку праці з метою співпраці з Європейською мережею державних служб зайнятості, соціальними партнерами та організаціями людей з інвалідністю.
- C)** Інклюзивну освіту з імплементацією статті 24 Конвенції про права дитини в європейських школах.
- D)** Реалізацію права людей з інвалідністю на якісну медичну допомогу, включно з реабілітацією та профілактикою, пов'язаною зі здоров'ям.
- E)** Доступне та інклюзивне мистецтво та культуру, спорт, дозвілля, рекреаційну діяльність і туризм, що мають важливе значення для повноцінної участі в житті суспільства.
- F)** Заходи з безпеки та захисту: люди з інвалідністю мають вищий ризик стати жертвами насильства та жорстокого поводження – як у своєму домашньому середовищі, так і в інституціях. Особливо йдеться про жінок, людей старшого віку та дітей з інвалідністю.

Україна повинна брати за основу приклад європейських країн під час проведення реформ та враховувати плани/заходи, викладені у Стратегії, оскільки це сприятиме створенню інклюзивного суспільства, допоможе покращити якість життя людей з інвалідністю та забезпечити гармонізацію законодавства України з вимогами ЄС щодо доступності та прав людей з інвалідністю. А також уможливить виконання зобов'язань щодо Конвенції з боку України.

Щоб наблизити членство України в ЄС та виконати вимоги щодо гармонізації законодавства, маємо дотримуватися нижченаведених кроків:

- 1.** Імплементувати Директиви ЄС, які стосуються питань прав людини, гарантій рівності в різних сферах суспільного життя та питань доступності, до положень національного права.
- 2.** Провести реформу сфери соціальної політики з дотриманням умов Конвенції ООН з прав осіб з інвалідністю, Директив ЄС та Стратегії захисту прав людей з інвалідністю на 2021–2030 роки.
- 3.** Перезавантажити / оновити системи державного управління та навчити відповідальні органи державної влади роботі з урахуванням правозахисного підходу до інвалідності.
- 4.** Залучати до обговорень реформ громадськість / активістів та активісток / громадські організації людей з інвалідністю.
- 5.** Залучати європейських фахівців/-чинь, які знаються на проведенні реформ в тій чи іншій галузі соціальної політики та успішно брали участь в таких процесах у своїх країнах.

Україна має європеїзуватися – проте не шляхом реконструкції того, що нам дісталось «у спадок», а будуючи інклюзивну політику на засадах прав людини.

Діюча нормативна база ЄС

Конвенція про права осіб з інвалідністю	Директива Ради 2019/882/ЄС про вимоги доступності для продуктів і послуг	Директива Ради 2016/2102/ЄС про доступність вебсайтів та мобільних додатків органів державної влади	Директива Ради 2017/1564/ЄС про деякі дозволені види використання певних творів та інших об'єктів, що охороняються авторським правом і суміжними правами, в інтересах незрячих людей, людей з порушеннями зору або іншим чином обмежених у здатності сприймати друковану інформацію	Директива Ради 2000/78/ЄС про встановлення загальних рамок для однакового ставлення у сфері зайнятості та професійної діяльності
Принципами цієї Конвенції є: a) повага до притаманної людині гідності, її особистої самостійності, зокрема свободи вибір, і незалежності; b) недискримінація; c) повне й ефективне залучення та включення до суспільства; d) повага до особливостей осіб з інвалідністю і прийняття їх як компонента людської різноманітності й частини людства; e) рівність можливостей; f) доступність; g) рівність чоловіків і жінок; h) повага до здібностей дітей з інвалідністю, що розвиваються, і повага до права дітей з інвалідністю зберігати свою індивідуальність.	Ціль: сприяння належному функціонуванню внутрішнього ринку через зближення законів, правил та адміністративних положень держав-членкинь щодо вимог доступності для певних продуктів і послуг, зокрема за допомогою усунення та запобігання бар'єрам для вільного переміщення продуктів і послуг, що підпадають під дію цієї Директиви, – у зв'язку з різними вимогами доступності в державах-членках.	Базується на чотирьох принципах доступності: 1) сприйнятливість (інформація і компоненти призначеного для користувача/-ки інтерфейсу повинні бути представлені користувач(к)ам так, як вони можуть їх сприйняти); 2) працездатність (компоненти призначеного для користувача/-ки інтерфейсу та навігація повинні працювати); 3) зрозумілість (інформація та робота призначеного для користувача/-ки інтерфейсу повинні бути зрозумілими); 4) надійність (контент повинен бути достатньо надійним, щоб його можна було без перешкод інтерпретувати широким спектром призначених для користувача агентів, включно з допоміжними).	Директива спрямована на поліпшення доступності: 1) книжок, зокрема електронних книжок, журналів, газет, та інших видів писемного мовлення; 2) нотних записів, включно з нотами; 3) інших друкованих матеріалів, зокрема в аудіо-, цифровому або аналоговому форматах; в онлайн- та автономному режимах; у форматах, що роблять ці твори та інші об'єкти доступними для цих осіб тією самою мірою, що й для осіб без таких порушень або інвалідності. До доступних форматів належать, зокрема: шрифт Брайля, великий шрифт, адаптовані електронні книжки, аудіокнижки та радіопередачі; формати, що роблять ці твори та інші об'єкти доступними для цих осіб практично тією самою мірою, що й для осіб без таких порушень або інвалідності.	1. Метою цієї Директиви є встановлення загальних рамок для боротьби з дискримінацією за ознаками релігії або віросповідання, інвалідності, віку або сексуальної орієнтації у сфері зайнятості та професійної діяльності з метою впровадження в державах-членках принципу однакового ставлення. 2. Для гарантування дотримання принципу однакового ставлення щодо осіб з інвалідністю для них повинне бути забезпечене прийнятне розмішування. Це означає, що роботодавець повинні вжити належних заходів, якщо це необхідно в конкретному випадку, для уможливлення доступу особи з інвалідністю до зайнятості, її участі та досягнень у працевлаштуванні або проходженні підготовки – якщо такі заходи не створюють непропорційного тягара для роботодавця/-иці.

Питання соціального захисту в чинній станом на вересень 2023 року Угоді про Асоціацію між ЄС та Україною

Стаття (№)	Умови
419	Сторони посилюють діалог та співпрацю щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації.
420	Співпраця передбачає досягнення таких цілей: a) покращення якості людського життя; b) протистояння спільним викликам, зокрема глобалізації та демографічним змінам; c) збільшення кількості та покращення якості робочих місць із гідними умовами праці; d) сприяння розвитку соціальної та юридичної справедливості в контексті реформуванні ринку праці; e) сприяння створенню на ринку праці таких умов, які б поєднували гнучкість та захищеність; f) сприяння впровадженню активних заходів на ринку праці та підвищення ефективності служб зайнятості з метою задоволення потреб на ринку праці; g) стимулювання розвитку ринків праці, що сприяють залученню малозабезпечених осіб; h) зменшення обсягів неформальної економіки через трансформацію нелегальної зайнятості; i) покращення рівня забезпечення охорони здоров'я та безпечних умов праці; j) посилення рівня соціального захисту та модернізації систем соціального захисту, зокрема щодо якості, доступності та фінансової стабільності; k) скорочення бідності та посилення соціальної єдності; l) забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сферах зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесах прийняття рішень; m) подолання дискримінації в усіх її формах та проявах; n) посилення можливостей соціальних партнерів та сприяння соціальному діалогу.
421	Сторони сприяють залученню всіх заінтересованих сторін, зокрема соціальних партнерів та організацій громадянського суспільства, у контексті впровадження реформ в Україні та співпраці між Сторонами згідно з цією Угодою.
424	Україна забезпечує поступове наближення до права, стандартів та практики ЄС у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей.
441	1. Сторони співпрацюють у галузі спорту та фізичної культури. 2. Співпраця, зокрема, означає обмін інформацією та доцільною практикою за такими напрямками: a) популяризація фізичної культури й спорту через освітню систему у взаємодії з державними установами та недержавними організаціями; b) заняття спортом та фізична культура як спосіб сприяння здоровому способу життя та загальному процвітанню; c) підвищення рівня національної компетенції та вдосконалення системи кваліфікацій у галузі спорту; d) інтеграція людей з розумовими та фізичними вадами через заняття спортом; e) боротьба з допінгом; f) боротьба з договірними матчами; g) безпека під час великих міжнародних спортивних подій.
444	Сторони сприяють діалогу та співпраці між учасниками громадянського суспільства з обох сторін як невіддільної частини відносин між Україною та ЄС, за допомогою: a) зміцнення контактів та взаємного обміну досвідом між організаціями громадянського суспільства в Україні та державах-членках ЄС, зокрема через проведення фахових семінарів, підвищення кваліфікації тощо; b) сприяння процесу інституційної розбудови та консолідації організацій громадянського суспільства, зокрема й лобістській діяльності, неформальному спілкуванню, візитам і семінарам тощо; c) забезпечення поінформованості українських представників/-ць щодо організації в межах ЄС консультацій та діалогу між соціальними й громадськими партнерами – з метою залучення громадянського суспільства до політичного процесу в Україні.